

BUDAVÁR VISSZAFOGLALÁSÁNAK EMLÉKÜNNEPE.

(Felvételeink a Képes Pesti Hírlapban).

1936 szeptember 2. Budavára, körülötte a magyar főváros és az ország, köröskörül pedig a keresztény Európa, Budavár visszafoglalásának két- és negyedszázados évfordulóját ünnepli.

Ahol kétszázötven éve égő, füstölgő romhalma meredt az égnek, leroskadt török minaretek félholdjai omlottak alá, ahol a bástyán ellenállhatatlan rohammal kusztak felfelé, élükön a magyarokkal, az egyesült európai hadak, ahol ágyugolyók zuhogtak, halálhörgés és diadalordítás hangzott, ott ma a szeptemberi nap derűs fényében magyar zászlókat és a magyar főváros színeit lobogtatja a szél. Az ujabbkori történelem egyik sorsdöntő ütközetének helyén ma Európa egyik legszebb városrésze terül el, amelynek azonban minden köve a nagy történelmi multtól beszél.

Talán soha nem éreztük még annyira Budavára csodálatos történelmi levegőjét, mint ezen az ünnepi délelőttön, amikor az ősi vár dicsőséges visszavételének két- és félszázados évfordulója szinte visszavarázsolta a Vár regényes utcáira, te-reire, békés sétányokká szelidült bástyáira a történelem távlatait.

Ünnepi díszet öltött az egész Vár, a Koronázó Mátyás-templomtól a Bástyasétányon végig, egészen a Bécsi-kapu ódon hangulatu teréig. De nemcsak a zászlók színes lobogása, az ünneplő közönség színpompája adta meg ennek az ünnepnek hangulatát, hanem az az ősi levegő is, amely a sok-sok hétköznap alatt annyira megszokott budavári

környezetet oly ellenállhatatlan, szinte látható és érezhető történelmi lélekkel töltötte el. Valóságos varázslat volt ez: ősi Budavára megint ott állott a keresztény Európa érdeklődésének középpontjában, mint ezelőtt kétszázötven évvel, a maga történelmi hangulatának teljességében, ódon köveivel és mégis örök fiatal, örök varázsu szépségében.

Főpásztori mise a Koronázó Mátyás-templomban.

A Szentháromság-teret már kora reggel diszruhás rendőrök vették körül és a Vár felzárkózott utcáiból sűrű sorokban érkezett a közönség a Szentháromság-terre. Az ünnepségek sora ugyanis innen indult ki. A koronázó főtemplomban Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás pontifikálta a szentmisét, melyen nemcsak a meghívott előkelőségek, hanem a vármegyék és városok küldöttségei, valamint a külföldi nemzetek kiküldöttei is résztvettek.

Már jóval kilenc óra előtt megkezdődött a meghívottak felvonulása. A kormány tagjai közül Kánya Kálmán, Hóman Bálint, Kozma Miklós, Winckler István, majd Bronemisz Géza miniszterek autója gördült a Szentháromság-terre. Megérkezett gróf Széchenyi Bertalan, a felsőház elnöke és dr. Kornis Gyula, a képviselőház alelnöke is. Az államférfiak kivétel nélkül diszmagyarban voltak. Pár perccel kilenc óra előtt vonult fel a főpapság, Rotta Angelo pápai nuncius, Glattfelder Gyula csanádi-, Hanauer István váci püspök, Kelemen Krizosztom pannonhalmi főpap, Lindenberger János apostoli kormányzó, Mészáros Já-

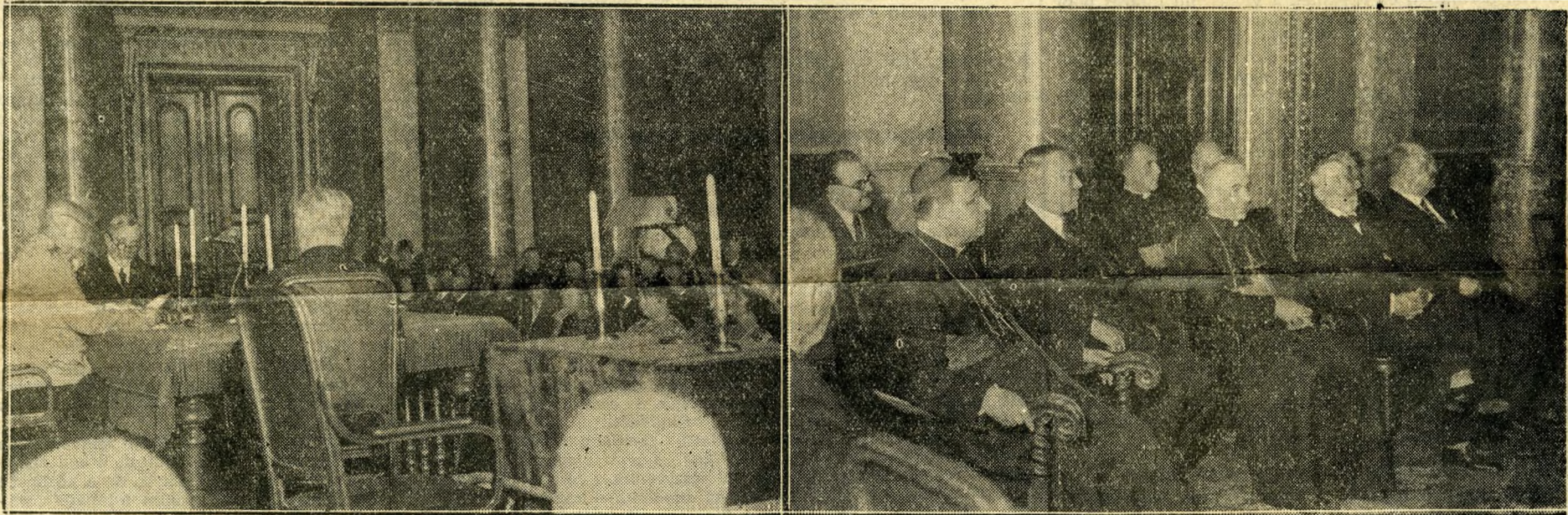
nos érseki helytartó, Ernszt Sándor prelátus, Háza István tábori püspök.

Pontban kilenc órakor érkezett a koronázótemplom elé József kir. herceg, kezében a marsalbottal, Augustza kir. hercegasszony és József Ferenc kir. herceg, majd pedig a főtemplom bejárata elé gördülief Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás autója és a hercegprímás érkezésekor a templomban felharsant a főpapi nagymise kezdetét jelző harsonaszó.

A Szentháromság-teret az előkelőségek, külföldi követek és küldöttségek, valamint a vidék diszmagyaros küldöttségeinek érkezése alatt is igen színes és érdekes képet mutatott. A téren köröskörül hatalmas zászlókat lengetett a reggeli hűvös szellő, a koronázó főtemplom bejárata elé pedig díszes baldachint emeltek, melynek egyik oldalán a nemzeti színű zászló, a másik oldalán pedig a főváros színei díszlettek.

Mikor Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás a főpapok kíséretében bevonult a koronázó főtemplomba és főpapi bíborpalástjában helyet foglalt az oltár bal oldalán, a gazdagon feldíszített templom hajója zsúfolva volt. A szentélyben az evangéliumi oldalon foglaltak helyet a királyi hercegek és a kormány tagjai. A miniszterelnököt, a részére fenntartott helyen, Kánya külügyminiszter képviselte. Vele szemben a püspökök díszes csoportja kapott helyet, míg a püspöki kar tagjai mögött a külföldi követek díszgyenruhája csillogott. Kivétel nélkül valamennyi követtség elküldte képviselőjét. A szentély baloldalán kaptak helyet az ünnepségre érkezett külföldi küldöttségek vezetői is, akik között feltűnt, fekete zakettben, Romanelli ezredes karcsu alakja. A szentély előtti pad-sorokban állami hivatalaink magasrangú tisztviselői, felsőházi tagok, egyetemi tanárok, országgyűlési képviselők, magas egyházi méltóságok és a magyar közélet ismert előkelőségei ültek. A fővárost Szendy Károly polgármester képviselte a hálaadó misén. A honvéd tábornoki kart Shvoy István gyalogsági tábornok, a honvédség főparancsnoka vezette. Megjelent a szent-miséen Józsa Miklós unitárius püspök is.

A templom fényárban uszott. Közvetlenül a bejárat mögött díszbe öltözött hajduk helyezkedtek el a vármegyék és városok díszzászlóival, míg a templom-

A Magyar Tudományos Akadémia szerdán délután Budavár visszafoglalásának 250-ik évfordulója alkalmából díszülést tartott az Akadémia dísztermében. Baloldali kép: József királyi herceg elnöki megnyitóbeszédét mondja; mellette Vojnovich Géza, az Akadémia főtitkára. Az első sorban ülnek: József Ferenc kir. herceg, Augustza és Anna kir. hercegasszonyok. Jobboldali kép a díszülésem megjelentek: Serédi Jusztinián hercegprímás, Darányi Kálmán h. miniszterelnök, Rotta Angelo pápai nuncius, gróf Széchenyi Bertalan, a felsőház elnöke és Hóman Bálint kultuszminiszter.

Buda visszavétele.

József kir. herceg Akadémiai ünnepi megnyitó beszédéből.

Lehet-e szebbet, magasztosabbat ünnepelni, mint régi, el nem évülő hőstettek emlékét? Nemzeti nagy események, diadalmas magyar történelmi fordulatok lélekemelő tényeit? A haza iránti fenséges hűség éltető példáit, melyekből mai keserves korszakunk elviselésére hitet, erőt és akaratot meríthetünk.

Mennyi vész, pusztulás, megszállás vonult el hazánk viharjártá területein és ezer próbára tett nemzetünk fölött! Hány kétségbeesítő korszak fekete emléke vet árnyékot történetünk annyszor földült porondjára, véres évszázadaira; és ma mégis — megcsönkítva bár, de életerőnkben meg nem törve üljük meg Budavár visszafoglalásának 250. évfordulóját.

Buda visszavétele a világ egész kereszténységének és még fokozottabban Magyarországnak, mondhatnám föltámadását jelentette. Ez a 150 éves elnyomatásból, rabságból ujjászületett Magyarország és a magyar lélek halhatatlan életerejének fenséges ünnepe, mely kell, hogy bizakodó és szívós kitartást öntsön a trianoni rabigában szenvedő magyarok lelkébe.

A nemzettel ünnepel az Akadémia is, mint annak legfőbb tudományos testülete. Méltó, hogy ma a magyarok hősiességét és dicső haditetteit idézzük emlékezetünkbe, mint nemzetünk elvitathatatlan, legnagyobb lelki kincseit.

Vessünk egy pillantást a török-magyar háboruk és a megszállás komor idejére, föllebbentve a feledés mind sűrűsödő fátyolát, hogy lássuk a magyar nemzet kálváriáját, melyet több mint 300 évig járva, a kereszténységet és Nyugatot a legsúlyosabb áldozatok árán hiven őrizte.

Nagy Lajos alatt 1366-ban ütközik először össze magyar és török, bolgár területnek török megszállása miatt; és ettől kezdve kisebb megszakításokkal folyik a háboruszkodás, mely a török terjeszkedést Európa szívébe vajmi nehézzé teszi és csak apránként sikerül neki, számtalan vereség és óriás áldozatok árán, bámulatos szívóssága révén apró léptenkint előbbre jutni...

Zsigmond király idejében 1392-től kezdve már Magyarország határain kezd a török dűlni.

... Zsigmond király óta több mint három évszázadig hiába várt a magyar hathatós külső segélyre. Ezen hosszú idő alatt nem tudta a török megörölni a magyar ellentállást, pedig ez ugyszólván segítség nélkül egyedül állott. Komolyan és igazán csak akkor láttak hozzá fölsegítésükhöz, midőn Bécszet kezdte közvetlenül veszélyeztetni a hatalmas ozmán sereg. Ez a segítség és a nagy hadműveletek megindítása nem Magyarország megmentésére szolgált, hanem önvédelemre; folytatása pedig a kivívott győzelmek erkölcsi és lélektani következménye volt. Így azután Buda fölszabadítására ugyszólván az egész keresztény Európa küldött csapatokat, legkiválóbbjai vezetése alatt. Magától értetődik, a magyar nemzet nagy és döntő részt vett a fölszabadító harcokban és éppen a magyar viselte ezen évszázados küzdelemnek leg-

súlyosabb anyagi és véres áldozatait, és így abban is a legnagyobb, majdnem egyedüli része van, hogy a hódító ozmánok csak Bécsig jutottak és Nyugat-Európa megkíméltetett a nagy csapástól.

Buda körülzárása június 18-án történt és már az első küzdelmekben Marco d'Aviano, a hős szerzetes, lángoló hittel és tüzes szavaival nagy befolyást gyakorolt az elkeseredetten küzdő keresztényekre.

Abdurrahman pasa 15.000 főnyi csapattal védte Budát és Soliman 60.000 főnyi sereggel indult támogatására. Budavár ostroma nagyon változó és szörnyen elkeseredett harcokra vitt, mert mindkét fél tüzzel-vassal pusztította egymást, a szerencse is nagyon ingatag volt. A könnyű kezdetsikereket több sikertelen roham követte, éppen így a török kirohanásai és küzdelmei, bár nem döntő, de mégis igen véres és veszélyes sikerekkel jártak. Elkeseredett hősi harcokban sokáig egyik fél sem nyert nevezhető előnyt. Érthető is ez, hiszen a konstantinápolyi nagymufti kimondotta, hogy Budát, a birodalom kulcsát, az igazhívőnek utolsó csepp véreig kötelessége védeni. Abdurrahman pasa pedig kijelentette, hogy a várat nem adja át és a főnhéjazó támadót az Isten fogja megalázni.

A fővezéri haditanácsban kimondatott, hogy a magyar hajduk éppen olyan fűrgék és ügyesek, mint a törökök, ezért ezek fogják a török mellvédeket első rohamoszlopként megmászni. Hej, be sokszor láttam ezt a hősiességét a végletekig kihasználni a világháboruban és így a magyart elsőnek elvérezni és a diadalt mások részére előkészíteni.

ban diszruhába öltözött rendőrök álltak sűrű sorfalat. A hölgyek csak a bejáratnál elhelyezett székeken foglalhattak helyet, a szentélyt és a templom hajóját pusztán a meghívott férfiak részére tartották fenn. Az ünnepi mise negyed tizenegy óráig tartott.

Simonelli Budavári miséje és Kodály Te Deumja.

Az ünnepi nagymise zenei része méltó volt a rendkívüli alkalomhoz. Sugár Viktor, a Mátyás-templom karnagya harsonaszózatot komponált. Ennek hangjainál vonult be kíséretével a misét celebráló hercegprímás, akinek tiszteletére dr. Koudela Géza „Ecce sacerdos”-a hangzott el a kóruson. A mise „változó” részét a Graduale Romanum gregorián dallamai szerint énekelte a kórus.

A liturgikus keretben került bemutatásra Simonelli Matteo 17. sz.-beli olasz egyházi zeneszerző vokális misekompozíciója. Ezt a misét most két éve a Képes Pesti Hírlapban felfedezője, Szita Oszkár zene-

tudósunk, aki a Vatikán-könyvtárban őrzött egykorú kéziratot lemásolta, mai hangjegyekre írta át. Így lehetővé vált, hogy most, kétszázötven év után magyar földön elhangzhasson a Budavár felszabadítása körül halhatatlan érdemeket szerzett Innocent pápának felajánlott „Missa Buda Expugnata”. A barokk zene stílus-talajából sarjadt, a kor fenkolt pompáját és szerkesztési bonyodalmakat kedvelő virtuozitását tükröző, lélekelmően szép mű Simonelli miséje. Az alkalmi vonatkozástól függetlenül is értékes nyeresége az egyházzenei gyakorlatnak.

A zenés mise önálló záradékként Kodály Zoltánnak a budavári ünnepre írt Te Deum-át mutatta be a Mátyás-templom ének- és zenekara. A közel félórás alkotás méltó folytatása Kodály nagyszerű alkotásainak, amelyekkel a magyar vokális zeneirodalmat megajándékozta. Az ihletett, mesteri felépítésű művet részletesebben ismertetjük majd, amikor a filharmonikusok egyik idején hangversenykeretben fog elhangzani. Sugár karnagyot és buzgó együttesét a két ujdonság előadásáért dicséret illeti.

A Bécsikapu-téri emlékművek felavatása.

Nagyboldogasszony templomából az előkelőségek átvonultak a Bécsikapu-térre, ahol már a szentmise vége előtt gyülekezni kezdett az ünnepség közönsége. Háttérben, az evangélikus templom főbejárata felett, mintha az ünnepség időszerű mottója volna, ott ragyog a felírás: Erős vár a mi Istenünk. A tér közepén kör alakú díszemlény, amely körül félkörben a tribünöket építették fel. A díszemlény körül a székesfőváros világoskék öltözötű hajdúi állnak, mögöttük árvalányhajás cserkészek. Felvonul azután és szintén a díszemlény körül helyezkedik el tizenhat vörös-fehér öltözötű, aranyujtásos, ezüstsíkos, alabárdos testőr és szoborszerű mozdulatlanóságban állja körül az emlémvényt.

Mint valami nagy festő történelmi képe, alakul ki a tér színpompás látványossága. Egymásután érkeznek a fekete, piros, barna, kék, zöld díszmagyarba öltözött előkelőségek, akik elfoglalják helyüket a díszemlény körül. Soraikban elvegyülnék a violaszínű taláros papi méltóságok; az aranyhímezésű frakkban megjelent diplomaták; felvonulnak a külföldi küldöttségek tagjai és a Budavárért küzdött idegen harcosok leszármazottai, fekete zsakettben, vagy színes egyenruhákban; a magyar megyék és városok küldöttségei és hajdúi zászlók alatt, a máltai lovagrend tagjai; egyházi és világi méltóságok; a különböző szerzetesrendek képviselői, közöttük Pater Josef Anton kapucinus atya, aki a Budavár visszavételében oly fenségesen lelkesítő szerepet játszott Aviano Márk kapucinus szerzetes szenttéavatásának ügyét intézte és aki római megbízásból jött el az ünnepségre. És mintha a történelem békéltető lelkének jelképe volna, Husszejn Hilmi budai mufti vezetésével a magyarországi mohamedánok pirosfejes küldöttsége is elvegyül az ünneplők sorában.

Megérkezik tábornagi egyenruhában József királyi herceg, vele együtt borvörös és arany díszmagyarban József Ferenc királyi herceg, felvonul papi kíséretével, talpig biborban, Serédi Jusztinián biboros hercegprímás. Csodálatos szépségű kép tárul a szemlélő elé az amugy is ódon hangulatu téren, amely a maga XVII. és XVIII. századbeli épületeivel a legtekélyesebb háttérrel adja az ünnepségnek.

A kormányzó megkoszorúzza az utolsó budai basa emlékművét.

A Bécsikapu felől kürtjel, majd a Himnusz halatszik: kíséretével megérkezik nagybányai vitéz Horthy

Junius 27-én a főjelentésben olvashatjuk az első roham részletei között e pár szót, mely nekünk magyaroknak annyi sokat mond: »Un seigne des Haiducs de Rab monta le premier et planta son drapeau!« Egy győri magyar zászlótartó hajdu mászott föl elsőnek és kitűzte a magyar zászlót Buda falára.

Az első általános roham csak a legkülső fal elfoglalásához vezetett, a vár a töröké maradt, akinek fölmentő serege gyorsan közeledett Buda felé.

Ezután a császári főhadiszállás körül megindulnak az áskálódások, melyek Lotharingiai Károly helyzetét mind nehezebbé tették; ő ezekkel szemben is szívósan kitartott.

A második általános roham augusztus 3-án sok vérbe került és eredménytelen maradt.

Nemsokára ezután Solimán fölmentő serege érkezik Buda közelébe, de csak kisebb vállalkozásokba bocsátkozik, melyek sikertelenek maradnak, bár elég kellemetlen betörésekkel járnak, végre Solimán elintézetlen vállalkozását abbahagyva, visszavonul.

Jeruzsálem és Konstantinápoly kulcsa, ahogy Abdurrahman Budát nevezte, még török kézen maradt, de XIV. Lajos francia király biztosra veszi mielőbbi elestét, mert portai követe, Girardin megírta neki, hogy Szófiánál a nagyvezér sirva, zokogva mondta, hogy most mutatná meg Lajos, hogy jóbarátja-e a Szultánnak? Hiszen a török sereg már csak csúrhéből egészítődik ki.

Augusztus 22-től apránként nagyon véres és elkeseredett küzdelemben valamivel előbbre jutnak a keresztény hadak.

1686 szeptember 2-án fényes tervezet alap-

Miklós, Magyarország kormányzója. Elfoglalja helyét a díszemlény közepén, körülötte csoportosulnak az egyházi méltóságok, a kormány tagjai, a székesfőváros képviselői, köröskörül pedig a tribünökön az ünnepség külföldi vendégei és meghívott közönsége. Örömteljes szavakkal kezdi a közönség sorában, — mindenki észreveszi, hogy a kormányzó, aki ausztriai utazása után hazatérve, most jelenik meg először nyilvános ünnepségen, milyen kitűnő barnapiros szímben, fiatalos, friss erőben van.

Mielőtt azonban a kormányzó a koronázó Mátyás-templomból a Bécsikapu-térre jött volna, még egy fel-emelőn szép kötelességet teljesített.

A kormányzó a templomból kijövet elvonult a díszszárad előtt, majd végighaladt a bástyán és

egy pillanatra megállt a Primásbástyán néhány éve elhelyezett emlékmű előtt, amely azt jelzi, hogy ezen a ponton esett el Budavár ostromának napján Abdurrahman Abdi, az utolsó budai basa.

Kegyelete jeléül, az egykori ellenséges hős emléké iránt, koszorút helyezett az emlékműre Magyarország kormányzója.

A polgármester ünnepi beszéde.

Alig foglalta el helyét a Bécsikaputér díszemlényén a kormányzó, előlépett Szendy Károly polgármester és a következő beszédet mondotta:

— Ma kétszázötven esztendeje annak, hogy hetvenhét napi kemény és elkeseredett ostrom után két óráig tartó közelharcban, mindent elsöprő lendülettel elfoglalta az ősi Budát a várat vivő sereg, visszafoglalta az ősi magyar fővárost, a nagy magyar királyok, Zsigmond és Mátyás székhelyét. Ebben a nagy küzdelemben az oroszlanrész természetesen a magyaroké volt, hiszen ők hazájuk fővárosáért küzdöttek, de résztvett a harcban Európa minden számottevő nyugati nemzete is. Elsősorban szomszédaink, az osztrákok, a birodalmi németek, közöttük a brandenburgiak, a szászok nagy hadsereggel és választó fejedelmekkel éltek, a bajorok, a német katolikus egyházfejedelmek, a testvér lengyel nemzet, de résztvettek a távoli nyugat országai is, így a svédek, az angolok, — közöttük több fejedelmi sarjjal, — a franciák, olaszok, belgák és végül azok a válogatott spanyol vitézek, akiknek emlékművét éppen két éve lepleztük le.

ján, mely a legkisebb részletekig ki volt dolgozva és a csapatok határt nem ismerő lelkesedésétől hordatva, szörnyen véres küzdelemben és kétségbeesett tusa után Budavára elesett és Abdurrahman bámulatos hősiességgel ott halt meg a Jeruzsálem és Konstantinápoly kulcsáért folyt rettenetes küzdelemben. Az utolsók között, csak néhány hős török tisztól kísérve, karddal kezében adá ki hős lelkét, kötelessége teljesítése közben. Magasztos és valóban bámulatraméltó volt a törökök vitézsége.

A keresztény sereg győzelme és a nagy erővel hőiesen küzdő ellenféltől megszállott vár rohammal való bevétele a hadtörténelemnek egyik legfényesebb fegyverténye marad. Buda legnagyobb részben lángok martaléka lőn. Romban hevert minden! Hunyadi Mátyás palotája rommá lőve! A várban alig volt magyar, mert kikínózták onnét; elpusztult, elköltözött.

1688-ban Emanuel bajor fejedelem beveszi Belgrádot, karddal kezében a jeledelmek között mászik föl a várfalra. 1691-ben ismét Lotharingiai Károly győz a Szalánkemén melletti nagy csatában, ez volt a fölszabadító csaták legvéresebbike, 1697-ben zajlott le a zentai csata, mely talán még emezt is felülmulat. Itt Savoyai Jenő nagyszerű vezetése és személyes hősiessége hozta meg a török hadsereg pusztulását. A török hódoltság és háboru az 1699-iki karlovici békével végződött. Utána már csak Temesvár visszafoglalása volt hátra, ami 1715-ben be is következett. Magyarország fölszabadult.

Emlékezzünk meg mai nemzeti ünnepnapunkon hálás szívvel Lotharingiai Károlyról, a hős vezérről is, aki Buda visszafoglalását a legnagyobb erkölcsi és tárgyi nehézségek ellenére is, célul tűzte ki és a sok incselkedés dacára is

— Ezt a hatalmas erő kifejtést a nagy Odescalchi pápa, XI. Ince hozta létre, aki nemcsak az ő kiterjedt és ügyes diplomáciájával, hanem igen jelentős anyagi áldozattal szervezte meg a felszabadító hadjáratot.

— De meg kell emlékeznünk és az elismerés zászlaját kell meghajtanunk a hős ellenfél előtt is, amely Abdurrahman Abdi basa vezérletével igaz hősként védte a várat és mint katonája és férje, az utolsó pillanatig helytállt és eszméért életével fizetett.

— A visszahódított város a lassu és kemény ostrom után, sajnos, csak romhalmazzá került a győzők kezébe. Úszkőn és kőhalmazokon kívül egyebet nem találtak. Ezekből a romokból azonban lassan-lassan felépült a mai hatalmas milliós város. Nagy ünnepély a mai, hiszen a magyar nemzet és a magyar főváros újjászületésének emlékét üljük. A kifejtett erő és a kiontott vér, meg a lelkesedés nem volt hiábavaló, mert a romokból negyedévezred lepergésével egy milliós dolgos és törekvő magyar főváros lett. Főméltóságú Kormányzó Ur! E kegyeletes visszagondolásunk emlékeje áll itt előttünk és hirdeti a kétszázötven esztendő tanúságait. Hódolattal kérem, kegyeskedjék megengedni, hogy ezt az emlékművet rendeltetésének átadjam.

A polgármester beszédének elhangzása után a kormányzó intésére lehullott a lepel a Budavár visszavételének emlékére felállított szoborműről, amely Ohmann Béla szobrászművész alkotása. A szobor magásra emelt keresztet tartó szárnyas nemtőt ábrázol, amely a diadalmas kereszténység gondolatát fejezi ki. Ugyanekkor lehullott a lepel a Bécsikapun elhelyezett vörösmárvány emléktábláról is, amelynek latin felírása a Budavár visszavételkor dicsőségesen harcolt és hősi halált halt nemzetközi katonák emlékét örökíti meg. Az emléktábla tövében örökmécs ég.

A kormányzó felavatja a bástyán elhelyezett emlékműveket.

Harangkongás és harsonák zengése közben indult meg ekkor a menet a várbástyán elhelyezett többi emlékművek felavatásához. Elöl a kormányzó haladt kíséretével, utána a hercegprímás, az egyházi és világi méltóságok élén, a diplomáciai kar, a külföldi és hazai küldöttségek.

Először a Várbástya rondellának nevezett gyönyörű sétányán felállított zászlórudat avatta fel a kormányzó, amelyre — mint kétszázötven év előtt — ma is felrepült a magyar lobogó, annak emlékeztetere, hogy a magyar hajdúk egyike itt tűzte ki először a Szűz Mária lobogót a visszahódított Budavár sáncára.

Nem messze ettől a helytől van az a pont, ahol Budavár visszafoglalásának napján először törtek rést a diadalmas hadak Budavár falán, hogy végső rohamra induljanak az oszmánok ellen. Ennek helyét természetéből készült, magyar hajdúk reliefjével díszített emlékkő örökíti meg. Ennek felavatása után a Várbástyának azon a pontján, ahol százötven év után először léptek keresztény seregek Budavár földjére, megszólt egy ezüsthangú emlékharang. Az emlékharang felett hatalmas kőkereszt emelkedik az ég felé, alatta pedig a dátum: 1686 IX. 2. Ennél a kőkeresztnél szebb és erőteljesebb kifejezése alig képzelhető annak az eszmének, amelyért itt magyarok és külföldiek együtt ontották véréket, hogy Budavára minden időben a kereszténység felegyará volt.

Ezzel véget is ért az emlékművek felavatása, a kormányzó kocsjába szállt és elhajtattott, utána elszáledtek a többi hivatalos előkelőségek is, de a közönség még sokáig gyönyörködött az újonnan felavatott emlékművekben, amelyek az egyébként is oly krónikás hangulatu helynek még külön történelmi fémjelzést is adnak.

végrehajtotta hős szövetséges hadseregeinek hathatós támogatásával.

Alighogy a török hódítás alól fölszabadult Magyarország, a császári hatalom hódított tartományok nyilvánította ki. Ez jogos fölháborodást és elkeseredést szült Magyarországon és ez fájt a büszke, hős magyar nemzetnek legjobban; ez a mérges túske genyedt szívében 1867-ig. Sok minden szerencsésebben végződhetett volna úgy Magyarországra, mint a császárságra nézve, hogyha Lipót császár tanácsadói erre a végzetes és rövidlátó elhatározásra nem veszik rá urukat és e helyett egy erőteljes, virágzó Magyarországot létesítenek, mely azután szilárd pillére lett volna a Monarchiának mindenkorra, a helyett, hogy viszálykodásban és szabadságharcokban merült volna ki nélkülözhetetlen ereje.

A természet nagy rendje szerint minden élőlénynek joga van élni, ha ehhez elegendő ereje van. Ez így van a baktériumoktól kezdve a növényzetten és állatvilágon át az emberig és az emberi fajok csoportosulásában a nemzetekig.

A magyar egyén és a magyar nemzet ezer éven át a legnehezebb körülmények, megszállás, elnyomatás, országát elpusztító háborúk és csapások közepette is számtalanszor megmutatta, hogy mindezeket le tudja küzdeni és igenis van ereje élni és így joga is van független nemzeti létéhez!

A török nem tudta megsemmisíteni a bekebelezett magyarság létét. Számtalan magyar községet tüzzel-vassal elpusztítottak, mert nem volt hajlandó a török rabigába önként behajtani fejét. A törvényhatóságok nem adták meg magukat, inkább átköltöztek máshová és mentettek, amit menteni egyáltalában lehetett. A